

Наталя ЩУК,

учитель

Тетерівської ЗОШ І–ІІІ ст.

Жашківського р-ну

Черкаської обл.

**ВІЗУАЛЬНА ПОЕЗІЯ В СУЧАСНОМУ
ЛІТЕРАТУРНОМУ ПРОЦЕСІ**

Урок у 9 класі

Мета: розкрити специфіку зорової поезії ХХ століття, ознайомити учнів із біографічними відомостями її авторів, спонукати до роздумів над змістом візуальних віршів, розвивати навички усного зв'язного монологічного мовлення, виразного читання віршів, виробляти вміння коментувати зорові та слухові образи, формувати уявлення про мистецтво як безмежне поле втілення авторської уяви, фантазії, думок, почуттів.

Тип уроку: урок вивчення нового матеріалу.

Форма уроку: усний журнал.

Цілі.

Учні мають знати:

- специфіку зорової поезії;
- джерела сучасної візуальної поезії;
- стислі відомості про життя і творчість М. Мірошніченка, В. Женченка, М. Сарми-Соколовського, А. Мойсієнка;
- зміст і художні особливості вивчених віршів.

Учні мають уміти:

- виразно читати зразки зорової поезії;
- аналізувати ідейно-образний зміст їх;
- аргументовано висловлювати враження від прочитаного;
- оперувати теоретико-літературними поняттями;
- робити висновки й узагальнення.

ТЛ: візуальна (зорова) поезія.

Випереджувальні завдання. **1.** Прочитати і проаналізувати вірші «Фенікс-птах із земель руських» М. Мірошніченка, «Стогін» В. Женченка, «Дзвін гетьмана Івана Мазепи» М. Сарми-Соколовського, «Хижих мечем мирим» А. Мойсієнка. **2.** До усного журналу «Сучасна зорова поезія» підготувати повідомлення про одного з поетів. (Для виконання 2-го завдання учнів об'єднано в чотири групи, кожна з яких опрацьовує біографію поета і, доповнюючи матеріал світлинами, ілюстраціями, робить презентацію сторінки.)

Методи, прийоми і форми роботи: бесіда, робота у групах, «Літературний брейнінг», «Літературний пінг-понг», міні-проект «Обкладинка журналу».

Обладнання: мультимедійна презентація, сигнальні картки, аудіозаписи класичної музики.

Епіграф: Поезія любить не всіх.

Поезія всім не дається!

Г. Чубач

Перебіг уроку**І. Мотивація навчальної діяльності.**

Поезія – це злет фантазії, відрух душі, поступ думки. Тому так приємно відчувати себе причетним

до її світу. Це те живильне джерело, що одухотворює людину, ушляхетнює її почуття й помисли.

Читаючи вірші сучасних поетів, розумієш: не вичерпується криниця талантів, оновлюються в ній джерела поетичної вправності. Митці слова – особливі люди. Що стосується авторів візуальної поезії, то незвичайними є їхні вірші, у яких вони майстерно використовують виражальні засоби, зокрема вдало поєднують зорові і словесні образи.

Літературні критики зазначають: «Модерні вірші – в узагальненому вигляді – це героїчний і трагічний український сучасний епос у поетичній формі. Поезія ХХ століття багата і змістовна. З погляду форми – це унікальні в сучасній українській поезії творчі експерименти». Маємо гармонію змісту і форми, яку називають одним поняттям – «візуальна (зорова) поезія». Щоб збагнути логіку, зміст і принади цього виду поетичної творчості, звернімося до сучасних зразків. Повчимося в її авторів віртуозної гри зі словом, спробуємо розгадати таємницю впливу фігурної поезії на читача, аби, сприймаючи її, уміти повести діалог і з текстом, і з автором.

II. Актуалізація опорних знань.

Слово вчителя. Спроби поєднати слово й зображення сягають часів античності. На думку вчених, засновником нової віршової форми є давньогрецький поет Сіммії Родоський. Збереглися три його вірші у вигляді сокири, крил і яйця. Його досвід у віршотворенні продовжили давньоримський митець Порфірій Оптаціан та середньовічні поети Досіад і Теокрит. Такі поетичні форми трапляються також у пійтиках Києво-Могилянської академії. Зокрема фігурні твори є в літературній спадщині Івана Величковського, Симеона Полоцького, Лазаря Барановича та інших.

Бесіда

• Який вірш називається фігурним? (Вірш, у якому синтезовано властивості звукових і візуальних мистецтв, утілені у винахідливій, переважно графічній, формі: окреслених літерах (акровірш), у вигляді предмета (трикутник, хрест, сокира, птах тощо).)

• Схарактеризуйте «технологію» створення таких віршів. (Автори спочатку малювали контур певної форми, а потім у ньому вписували віршові рядки.)

• Визначте роль фігурної поезії Івана Величковського в добу українського Бароко. (Твори Івана Величковського стали визначним явищем європейської культури. Найбільша заслуга поета в тому, що він розробив теорію і практику курйозного віршування, яке назвав «штуки поетичні». Він писав для читача обраного, навченого, мудрого, який уміє розгадувати словесні загадки, підтексти, ребуси й шифри.)

• Формі чи змісту надавали перевагу автори таких віршів? (Поезія в розумінні Івана Величковського має бути

інтелектуальна, піднесена. Він не шукав нового змісту, розширюючи його чи подаючи під власним кутом зору. За те велику увагу приділяв формі, демонструючи майстерність і винахідливість. Дмитро Чижевський писав: «Інокли вірші писали та друкували як певну фігуру: хрест, півмісяць, яйце, чарку і т. д. У таких іграшках виявлялася чиста радість із віртуозного віршового вміння, з віршової форми. Зміст не завжди грав велику роль».)

III. Оголошення теми й мети уроку.

Учитель. З часом курйозні вірші стали менше використовувати у шкільній практиці, а на початку XVIII століття їх узагалі вилучили з підручників за шутучість, беззмістовність і формалізм.

Відродження фігурних віршів після двохсотлітнього забуття відбулося завдяки авангардистам (Гійом Аполлінер, Михайль Семенко та інші). Звертаються до цієї неординарної віршової форми й сучасні поети.

Ускладненість – це надійний шлях до істинності, глибинності й позачасовості. У поетів-візуалістів кожен вірш – то відкриття. І наш урок – це нагода ознайомитися з творчістю поетів нашого часу, які, продовжуючи справу І.Величковського, перебувають у постійному пошуку нових форм і образів.

Докладніше про візуальну поезію ми дізнаємося зі сторінок усного журналу «Сучасна зорова поезія». Предметом обговорення будуть вірші: «Фенікс-птаха із земель руських» Миколи Мірошніченка, «Стогін» Віктора Женченка, «Дзвін гетьмана Івана Мазепи» Миколи Сарми-Соколовського, паліндром «Хижих мечем мирим» Анатолія Мойсієнка*. Крім того, визначимо джерела сучасної української візуальної поезії.

Подумайте, якою може бути обкладинка нашого усного журналу. Наприкінці уроку кожна група запропонує власний варіант.

IV. Опрацювання нового матеріалу.

Словникова робота.

Візуальна (зорова) поезія – синтетичний різновид мистецтва, в якому текстовий символ (слово, речення) є елементом зорового образу завдяки його певному розміщенню в зображенні. Зорова поезія виникає внаслідок естетичного потягу людини до поєднання двох видів мистецтва.

Учитель. Ознайомлюючись із зоровою поезією, ви переконалися, що такий твір треба прочитувати не раз: спочатку в цілому, а далі – вчитуватися і вдумуватися в кожну строфу, в кожен рядок, у кожне слово. Важливо відчувати, як у ньому гармонійно поєднано зміст і форму, думку і почуття, літеру і звук, зоровий і слуховий образи.

Настав час відкрити першу сторінку нашого усного журналу.

Представлення випереджувальних завдань.

(Учасники груп по чергово озвучують результати

* Назви творів подаємо за чинною програмою з української літератури для загальноосвітніх навчальних закладів. – К. : Ірпін, 2005.

спільної роботи. Члени інших груп, слухаючи повідомлення, конспектують матеріал. Після прослуховування кожного виступу учні виразно читають поезію, аналізують її, відповідаючи на запитання вчителя і виконуючи завдання.)

1-ша сторінка.

Анатолій Мойсієнко

Анатолій Кирилович Мойсієнко народився 9 липня 1948 року в селі Бурівка на Чернігівщині. Закінчив філологічний факультет Ніжинського державного педінституту імені Миколи Гоголя.

Відомий як упорядник багатьох поетичних антологій. Перша збірка «Приємлю» вийшла друком у 1986 році. Розробляє традиційні й авангардні форми. Як поет і літературознавець обстоює думку, що феномен паліндрому в українській літературі – явище не випадкове, не тимчасове, а цілісне, гармонійна структура, що розкриває потенційні можливості рідної мови – багатогранність значень, краю вислову.

Словникова робота.

Паліндром – віртуозна віршова форма, в якій певне слово або віршовий рядок можна читати зліва направо і навпаки при збереженні змісту.

Анатолій Мойсієнко створив перші у світі «шахові вірші». Дослідники називають це новим поетичним напрямом – шахопоезією (свого часу автор був призером першості України з шахової композиції). Міжнародний гросмейстер Віктор Корчної, прочитавши його книжку «шахових віршів», сказав: «Розкішна книжка, такої, певне, більше у світі нема».

Шахопоезія – вид творчості, синтез поезії і шахової композиції; культивує два різновиди: віршовий текст відображає певні ідейно-тематичні колізії розв'язку шахової задачі або поетичний текст безпосередньо «вплітає» в себе розв'язок авторової задачі.

Поетичний світ Мойсієнка має потужну основу: він фахівець у царині українського мовознавства, доктор філологічних наук, завідувач кафедри сучасної української мови Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка. У його житті «два рівних є крила» – наука і поезія.

Поетичні збірки автора – «Сонети і верлібри», «Шахопоезія», «Віче мечів», «Мене любов'ю засвітили скрипки». Переклав українською твори Райнера Марії Рільке, Михайла Лермонтова, Адама Міцкевича, Анни Ахматової, Янки Купали, Максиміліана Волошина, Генриха Гайне, Володимира Набокова. Упорядкував двотомну антологію «Золотий гомін: українська поезія світу» (1991; 1997), антологію різномовної поезії України «На нашій, на своїй землі» у трьох книгах (1995; 1996).

Анатолій Мойсієнко довершено володіє мовною грою. Дослідники вважають, що його паліндроми можуть конкурувати із творами Івана Величковського.

1991 року було засновано гурт поетів-паліндромістів, до якого ввійшов і Мойсієнко. Гурт назвали

«Геракліт» на честь давньогрецького мудреця, що зрікся царського трону і став відлюдником, аби спілкуватися з нащадками химерними словами власних творів.

♦ Виразно прочитайте поезію, почергово наголошуючи кожне слово. Вдумайтеся у змістові нюанси, які зумовлює зміна логічного наголосу.

*

А.Мойсієнко

Бесіда

• Які враження виникли у вас після ознайомлення з поезією?

• До якого різновиду зорової поезії належить вірш? Схарактеризуйте його. (*Паліндром. Складається із трьох слів-рядків, кожен з яких читається як зліва направо, так і навпаки.*)

• Який основний мотив твору? (*Оборонитися від агресії, не дати скривдити себе можна, лише узявши до рук зброю.*)

• Хто виступає в образі «хижих»? (*Загарбники.*)

• Чи є синонімічними фрази: «Хижих мечем мирим» та «Хто прийде з мечем – від меча загине»? (*Так. Меч – зброя наших предків, ним вони захищали рідну землю.*)

• Що символізує меч? (*Образ меча може символізувати як напад, так і захист. Меч – не лише зброя воїна, а й атрибут влади. Як емблема апостола Павла виступає «меч духовний, котрий є слово Боже». Меч також був інструментом мучеництва. Мечем творять злочини, ним же зупиняють зло.*)

• Чому мечі опущені донизу? (*Це свідчення того, що наш народ ніколи не був «хижим», мав зброю для оборони. Поезія має миротворчу функцію.*)

• Яку ще зброю зображено у творі? (*Козацьку шаблю. Це символічно єднає зорову поезію сучасності з традиціями барокової культури.*)

• Про що цей твір? (*Ідеться про «меч духовний», який проникає в камінне серце ворога і перемагає його.*)

• Прокоментуйте висловлювання А.Погрібного: «Вірш... А.Мойсієнка – свідчення не лише дивовижної майстерності поета, а й невичерпних можливостей нашої мови».

2-га сторінка.

Віктор Женченко

Віктор Васильович Женченко народився 20 жовтня 1936 року в селі Оболонь Семенівського району на Полтавщині. Закінчив Харківську державну консерваторію і став відомим камерним співаком. Працював солістом Донецького театру опери й балету. Заслужений діяч мистецтв України,

заслужений артист України, лауреат літературної премії імені Андрія Малишка.

З 1975 року – член Національної спілки письменників України. Автор поетичних збірок «Струна» (1971), «Батьківська скрипка» (1974), «Сонячний бік вулиць» (1980), «У сяйві тополиних грацій» (1983), «Яринчин віночок» (1984), «Зорова поезія» (2000), «Спрага на двох» (2001) та ін. Є упорядником та одним із перекладачів антології сучасної хорватської воєнної лірики «У цей страшний час» (1990). Відомі переклади поета з узбецької, білоруської, латвійської й казахської мов.

Ім'я Женченка широко відоме в українській поезії. Не так давно звернувся до зорової поезії. Талановита людина завжди намагається розширити межі своєї творчості. Візуальні вірші митця постали на основі філософського, естетико-символічного й формотворчого прочитання слова – від афоризму, притчевості до графічного символу кожної літери рідної мови. Його твори особливі: автор пропонує не готовий малюнок, що ілюструє словесний матеріал, а короткий афористичний текст, який породжує асоціацію, графічне зображення. На думку Івана Дзуби, у візуальних поезіях Женченка «щось від притчі, щось від ребуса, щось від естетики плаката, – а загалом винахідливо і цікаво».

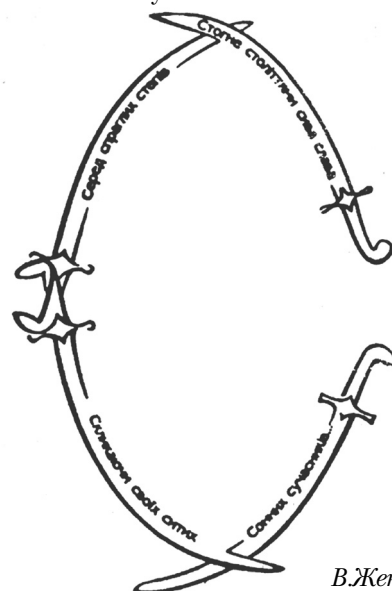
Допомагає поетові син – Ігор Женченко, художник-графік, який створив графічні версії батькових творів. Так народилася книжка «Спрага на двох» – спрага пошуку нових граней краси українського слова.

Вірш «Стогін» – один із найяскравіших: у ньому автор повертається до витоків національної пам'яті.

♦ Виразно прочитайте поезію, інтонаційно виділяючи початки слів. Спрогнозуйте, як таке звукове оформлення твору вплине на його зміст.

Стогін

Серед спраглих степів
Стогне століттями сива слава,
Скликаючи своїх ситих,
Сонних сучасників...

В.Женченко

* Графіка Волхва Слововезі.

Бесіда

• Сформулюйте лейтмотив поезії. (*Минуле і сьогодення. Минуле постає в образі «сивої слави», а сьогодення – в образі «сонних сучасників».*)

• З якою метою автор застосовує метафору «стогне сива слава»? (*Щоб ще раз нагадати: без минулого немає майбутнього, забути історію – ошукати себе. А історія нашого народу – це велика книга кривавих і щасливих сторінок становлення України, кількість яких вимірюється не роками, а століттями.*)

• Якими постають у вірші сучасники? («Ситими», «сонними»). *Задовольнивши свої матеріальні потреби, вони забули про те, що саме заради них обірвалися тисячі, мільйони життів «серед спраглих степів».*

• Це вірш-осуд? (*Скоріше це вірш-заклик опам'ятатися, не забувати подвигу полеглих, спонукати вивчити малознані сторінки історії.*)

• Поясніть, чому у графічному зображенні поезії «Стогін» мечі розімкнені з одного боку? (*Образ меча символізує міць, силу. І від нього не страждав той, хто приходив із добрими намірами – мечі розімкнені, їхні вістря спрямовано в протилежні боки. Для тих, хто приходив до «спраглих степів» з лихими намірами, мечі зустрічалися в оборонному герці.*)

• Які асоціації у вас викликає опоясаний мечами простір? (*Біла пляма невідомого, непізаного... Можливо, це символ того, що базато чого це не вивчено, і «сонним сучасникам» слід пізнавати «сиву славу спраглих степів». Тоді білих плям у нашій історії стане менше.*)

• У чому особливість алітерації на «с»? (*Автор використав тавтограму: кожне слово вірша починається однаковим звуком.*)

3-тя сторінка.

Микола Сарма-Соколовський

Микола Сарма-Соколовський народився 19 травня 1910 року в селищі Хорошому Павлоградського повіту Катеринославської губернії (нині Дніпропетровська область). Знаний як бандурист, поет, художник, священник. Навчався у Миргородській художньо-керамічній школі імені Миколи Гоголя. У Миргороді перейняв гру на бандурі від кобзаря Івана Яроша. Згодом вступив на дворічні курси при художньо-промислому училищі, грав у складі капели бандуристів клубу залізничників. 1929 року був заарештований і на початку 1930 року засуджений на п'ять років заслання на Соловки за причетність до Спілки української молоді. Покарання відбував у Карелії.

Після звільнення навчався на пастирських курсах Української автокефальної православної церкви і був висвячений у священники.

Наприкінці 1944 року Сарма-Соколовський знову заарештований радянською владою. Під час перевезення втік і приєднався до підпілля ОУН, брав активну участь у діяльності організації понад 2 роки. У травні 1948 року потрапив у засідку, що її влаштували радянські каральні органи, був засуджений до страти. У камері смертників провів 15 років. Розстріл замінили на 25 років каторги. Попри заборони Сарма-Соколовський і в неволі писав вірші. Таємно змайстрував собі бандуру, грою та співом розважав друзів-каторжан, згодом навчав їх кобзарського мистецтва. Невдовзі політ'язні створили ансамбль бандуристів ГУЛАГу. Звільнено по-

ета у вересні 1961 року. Працював на заводі у Ворошиловграді (нині Луганськ), керував гуртком бандуристів при педінституті. Його вірші публікувалися в обласних газетах, у «Літературній Україні», у журналах «Ранок», «Жовтень», «Дніпро». Та знову почалися цькування в пресі як націоналіста, йому заборонили вести гурток, звільнили із заводу.

Сарма-Соколовський підтримував зв'язки з дисидентами Дніпропетровщини (Сергієм Завгороднім, Володимиром Сіренком, Миколою Беряславським та іншими). 1980 року у видавництві «Радянський письменник» під псевдонімом Сарма йому вдалося видати збірку віршів «На осонку літа». І знову – виклики в КДБ, допити, негативні відгуки у пресі. Помер Микола Сарма-Соколовський 2001 року в Новомосковську (Дніпропетровська область).

Автор «Пісні кобзаря» (1989), «Про очищення» (1990), «Думи про гетьмана Івана Мазепу» (1992). Поезію «Дзвін гетьмана Івана Мазепи» він написав 13 серпня 1996 року, коли Україна була вже незалежна.

♦ Виразно прочитайте поезію. Пригадайте, що ви знаєте про Івана Мазепу. При потребі скористайтеся поданою довідкою.

Дзвін гетьмана Івана Мазепи

Я

велет дзвін
мої стугніння
ніби сяїні гала
сягали гей сягали
далекомревних гін
і сатанів москвин
Петро шалений цар
що я Мазепин дар
а в покомунені часи
як в Україноньці-Русі
біди спізнали храми всі
мене відступники й убивці
турнули так неначе з небесі
з білющої дохмарньої дзвіниці
Тепер я експонат в дворі музею
де мліє зелен-сад де кам'яні баби
прибились аж до нас із давньої доби
й нудьгують в закуткові цілою сім'єю
Я тут собі мовчу немов ховаю таємницю
в самому серці розпреславної Полтави
Одначе я ще марю я ще мрію про Дзвіницю
зоревоздвижної земної Української Держави.

М.Сарма-Соколовський

Мазепа Іван Степанович – визначний український політичний діяч, дипломат, гетьман України.

Завдяки своїм винятковим здібностям став генеральним писарем. У 1674 р. брав участь у переговорах між Дорошенком і Самойловичем. 1682 р. Мазепа обійняв посаду генерального осавула в уряді Дорошенка. На Коломацькій раді (1687) Мазепу обрали гетьманом України. Прагнув об'єднати в єдиній державі всі українські землі – Лівобережжя, Правобережжя, Запорозжжя, Слобожанщину. Він хотів побудувати в Україні стану державу західноєвропейського зразка зі збереженням традиційно-го козацького устрою.

Довідавшись про плани Петра I ліквідувати гетьманство й козацький устрій України, Мазепа навесні 1705 р. розпочав таємні переговори із польським королем Станіславом Лещинським. Навесні 1709 р. укладено угоду між шведським королем Карлом XII і Мазепою, яка передбачала відновлення державної незалежності України в союзі зі Швецією. Після початку наступу шведів на Москву гетьман 4 листопада 1709 р. відкрито перейшов на сторону Карла XII. Це спричинило масові репресії українців, було знищено гетьманську столицю – Батурин, Запорозьку Січ та ін.

За сприяння Мазепа Києво-Могилянська колегія 1694 р. дістала статус академії. Опікувався гетьман наукою, освітою, мистецтвом, церковними справами (відновлено чимало монументальних споруд у стилі українського бароко, у 1690 р. зведено нове приміщення Києво-Могилянської колегії, у 1698 р. – кафедральний собор у Переяславі, Богоявленську церкву Братського монастиря в Києві, дзвіницю собору Св. Софії в Києві, до 1695 р. – обнесено новими мурами Києво-Печерську лавру). Мазепа був покровителем літератури. Автор віршів «Дума» («Всі покою щиро прагнуть»), «Пісня» («Ой горе чайці-небозі»), «Псалми» та ін. Підтримував творчість Дмитра Туптала, Стефана Яворського, Івана Максимовича. Коштом гетьмана видрукувано Євангеліє арабською мовою. Багато церков і монастирів обдаровував Мазепа іконами, книгами, дзвонами й цінними речами.

«Літературний брейн-ринг». (Клас об'єднано у 4 групи. Учитель зачитує тези до характеристики вірша «Дзвін гетьмана Івана Мазепа». Завдання учнів – розгорнути ці висловлювання в аргументовані роздуми-міркування й озвучити їх.)

- Образ дзвона у вірші символічний і багатозначний.

- Становище церкви в радянську добу було дуже важке, однак віра народу і сила духу не згасли.

- Ліричний герой визначив свою роль в об'єднанні системі твору як «Я велет-дзвін». Тут наявний автобіографічний мотив.

Бесіда

- Чому ліричний герой називає себе дзвоном? (Він усвідомлює високу місію поета – бути набагом, який скликає народ до боротьби проти загарбників і поневолювачів. Саме голос дзвона має збудити національну самосвідомість українців, нагадати їм славу й звитяги великих гетьманів, що виборювали незалежність нашої держави.)

- Яка доля спіткала дзвін у радянські часи? (Святино було скинуто з дзвіниці, і ніхто тепер не чує її закличного голосу.)

- Чи справдяться, на вашу думку, дзвоніві мрії про «Дзвіницю зоревоздвижної Української Держави»?

4-та сторінка.

Микола Мірошніченко

Микола Миколайович Мірошніченко народився 1 січня 1947 року в селі Третяківка на Луганщині. Закінчив Луганський педагогічний інститут імені Тараса Шевченка. Учителював на Запорозжжі. Відомий як поет, перекладач, літературний критик. Автор трьох поетичних збірок: «Рік-осокір» (1984), «Око» (1989), «Узір зрізу» (2000), збірки перекладів і статей «Брама Сходу». Найпоследовніший український поет-конкретист. Прагнув перенести

на український ґрунт рідкісні форми східної поезії (рубаї, туюг, газель, пантун та ін.). Один із засновників групи паліндромістів «Геракліт».

Словникова робота.

Конкретна поезія – літературна течія середини ХХ століття, зорієнтована на вигадливе розміщення мовних елементів вірша (літер, складів, слів). Текст поезії – це насамперед послідовність графічних знаків, а вже потім зміст.

У поезіях Мірошніченка поєдналися українська літературна традиція, образність і мотиви Сходу. Його твори метафоричні. Письменник звертався до рідкісних віршових форм, створював паліндроми, зорову поезію. Через смертельну хворобу, на жаль, не встиг видати двотомник поезій. Помер 7 липня 2009 року. Кримськотатарський поет Юнус Кандим сказав про Мірошніченка: «Микола – прекрасний поет. А в прекрасних поетів свій світ, своє світовідчуття, світосприйняття».

◆ Виразно прочитайте поезію.

Фенікс-птах із земель руських

У присмерках
у невітленому дуплі
порозкошую присмаком
пейзажу п^осизілого затоплого в золі
уже п^огас занихрокрилий слід
як наче днини однина
а ніч з боліт
розпочина
дивитися
мені
в очі
давитися
моїми очима
що з ними охряними
у небі я не мав мороки
але земні аж зимні змроки
запаморочили наврочили вручили
звужання сонця що мені було Ярилом
але млокрийний світложерець Чорнобог
над русті* землі підійняв німий чертог
аби околишні
й колишні
лишні
сні
так
опосіли
на-
ві-
сні
що я по тім ні руш
стою собі взамруж
мру ж
мру ж
мру ж...

* Тобто з Київської Русі (рустий – від Русенія, або Рутенія).

М. Мірошніченко

Словникова робота.

Фенікс (грец.) – у міфології чарівний птах, наділений здатністю відроджуватися з попелу. Згідно з міфом, фенікс раз на п'ятсот років прилітає з Аравії в єгипетське місто Геліополь, щоб поховати тут свого батька або померти самому. Після самоспалення він відроджується з попелу у вигляді гусениці, яка поступово перетворюється на птаха і на сороковий день знову відлітає до Аравії.

Бесіда

• З якою метою автор переніс образ птаха із грецької міфології на «землі руські»? (*Аби утвердити думку, що народ наш безсмертний, вселити віру в те, що попри всі випробування, які випали на його долю, він (як і фенікс) відродиться.*)

• Як почувається птах, перебуваючи на землі, на небі? (*По-різному. Птах «у небі не мав мороки», але він не може бути байдужим до того, що відбувається на землі. І на землі він має змогу насолодитися красою: «...у не-світленому дуплі порозкошую присмаком пейзажу». Од-наче його погляд спрямований убік, бо на рідну землю прийшла небезпека: «світложерець Чорнобог над русті землі підійняв німий чертог».*)

• Про яке рішення фенікса говорять останні рядки поезії? (*Він ладний померти («мру ж...»), аби воскреснути і присвятити своє життя людям.*)

• Про який період в історії нашої країни йдеться в по-езії? (*Про добу Київської Русі.*)

«Літературний пінг-понг».

Правила гри. Представники однієї групи ставлять запитання з теорії літератури учням інших груп і пропо-нують знайти відповідний художній засіб у поезії. Учень, який відповів, пропонує своє запитання. Перемагає та група, яка поставила найбільше запитань і дала правиль-них відповідей.

Орієнтовні запитання

❓ Що таке метафора? (*Переносне вживання сло-ва чи виразу на основі схожості або порівняння: «ніч з боліт розпочина дивитися мені в очі <...>, давити-ся моїми очима», «сни так опосіли».*)

❓ Який художній засіб називається епітетом? (*Художнє означення, що підкреслює характерну ри-су, якість явища, предмета: «завихрокрилий слід», «млокрийний Чорнобог», «німий чертог», «посизлий пейзаж».*)

❓ Автор вживає у тексті архаїзми? Що це таке? Наведіть приклади. (*Слова, що вийшли з ужитку: «охряний», «русті», «чертог».*)

❓ Чи наявні у творі авторські неологізми? (*Створені автором нові слова: «світложерець», «млокрийний», «завихрокрилий».*)

❓ Які голосні звуки найчастіше використовує автор у тексті? Як називається цей евфонічний засіб? (*Асонанс: «о», «а», «и».*)

❓ Повтор яких приголосних сприяє поглиблен-ню інтонаційної виразності, змістовому зв'язку в поезії? (*Алітерація: «п», «р», «ж», «ш», «з».*)

❓ Яка риторична фігура називається анафорою? (*Єдинопочаток; звуковий, лексичний повтор на по-чатку двох або кількох суміжних рядків, строф: «у», «мру ж...».*)

V. Підсумок уроку.

Міні-проект «Обкладинка журналу» (демон-стрування й обговорення учнівських проектів).

Учитель. Візуальна поезія доводить: маючи талант і бажання, усе на світі можна перетворити на поезію, коли рідне слово стає символом життя, коли воно оживає в чудових образах, коли звучить музи-ка любові до всього суцього на землі.

Писати вірші –
Жити не просто.
Це – від реальності до снів
Усе вимірювати зростом
І ще не вказаних слів.

Г.Чубач

Домашнє завдання. Створити зорову поезію, вправуючи зміст і форму твору.

Рекомендована література

1. Левчик Н. Українська література : [хрестоматія для уч. 9 кл. загальноосвіт. навч. закл.] / Н.Левчик, О.Камінчик. – К. : ЛДП, 2000.

2. Літературознавчий словник-довідник / за ред. Р.Гром'яка, Ю.Ковалева, В.Теремка. – К. : Академія, 2006.

3. Міщенко О. Українська література: [підруч. для 9 кл. загальноосвіт. навч. закл.] / О.Міщенко. – К. : Генеза, 2009.

4. Мойсієнко А. Віче мечів / А.Мойсієнко. – К. : Задруга, 1999.

5. Мойсієнко А. Приємлю / А.Мойсієнко. – К. : Рад. письменник, 1986.

6. Сарма-Соколовський М. Срібне перо со-коліного лету: Поезії / М.Сарма-Соколовський. – Київ ; Херсон : Просвіта, 2009.

Антологія одного Вірша

* * *

Таки ж то гріх – розтринькувать життя,
Розмінювать на мідяки-копійки.
Оглянешся назад – самі відвійки,
Зерна катма, лиш згіркле каяття.

Не спиниш щастя злotosяйну мить,
Стрілою – час, як вітер невгамовний.
Ти тільки гість, хоча й безсторонній.
Отак життя, як поїзд, прошумить.

Благословен перебуь, одвічний рух,
І ти, пресвітле сонце у зеніті.
Оці зупинки: і зима, і літо,
І осінь, і весна – гартують дух.

Марія КАРАПКА,
учителька Замогильної ЗОШ І–ІІ ст.,
Путильський р-н Чернівецької обл.